

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาในโลก หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงตัดสินใจที่จะออกผนวช เพื่อแสวงหาสัจธรรม หลังจากที่พระองค์ได้ผนวชแล้ว ได้เสด็จไปศึกษาศิลปวิทยากับอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงในยุคนั้น ๒ ท่าน คือ ท่านอุทกดาบสและท่านอาฬารดาบส จนจบหลักสูตร แต่การศึกษาในครั้งนั้น ก็ไม่ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ พระองค์จึงออกจากสำนักของอาจารย์ จึงทรงหาวิธีการด้วยพระองค์เอง โดยทรงทดลองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอดพระกระยาหาร การทรมานร่างกาย เป็นต้น แต่หลักปฏิบัติดังกล่าวก็ไม่ได้ผล ในที่สุดทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต โดยยึดหลักการปฏิบัติทางสายกลาง ในที่สุดพระองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าทรงใคร่ครวญถึงภูมิธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่คนที่มีธุลีในดวงตามาก คือ ผู้ที่ยังข้องอยู่กับกิเลสราคะตัณหา แต่พระองค์ยังทรงมีพระมหากรุณาคุณ ทรงเล็งเห็นสัตว์โลกว่า ยังตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ จึงทรงตัดสินใจที่จะอนุเคราะห์แก่เวไนยสัตว์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มต้นขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญต่อการสืบทอดพระศาสนาให้คงอยู่อย่างยาวนานได้ การเผยแผ่หลักธรรมของพระองค์เบื้องต้น ในการตัดสินใจที่พระองค์จะสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงวิเคราะห์ผู้ที่จะโปรด พระองค์พิจารณาปัญญาของแต่ละบุคคลเหล่านั้น

พระผู้มีพระภาค ทรงรับคำทูลอาราธนาของพรหม และทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีคือ กิเลสในจักขุน้อยก็มี ที่มีธุลีคือกิเลสในจักขุมากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่มีอินทรีย์อ่อนก็มี ที่มีอาการดีก็มี ที่มีอาการทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ง่ายก็มีที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี ที่มีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัยอยู่ก็มี มีอุปมาเหมือนดอกอุบลในกออุบล ดอกปทุมในกอปทุม หรือดอกบุนนาคในกอบุนนาค ที่เกิดแล้วในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ งอกงามแล้ว ในน้ำ บางเหล่ายังจมในน้ำ อันน้ำเลี้ยวไว้ บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งอยู่พ้นน้ำ อันน้ำไม่ติดแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย บางพวกมีธุลี คือ กิเลสในจักขุน้อย บางพวกมีธุลี คือ กิเลสในจักขุมาก บางพวกมีอินทรีย์แก่กล้า บางพวกมีอินทรีย์อ่อน บางพวกมีอาการดี บางพวกมีอาการทราม บางพวกสอนให้รู้ได้ง่าย บางพวกสอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมีปกติเห็นปรโลกและโทษโดยความเป็นภัยอยู่ ฉะนั้นเหมือนกัน ครั้นแล้วได้ตรัสคาถาตอบท้าวสหัมบดี พรหมว่า ดังนี้ :- เราเปิดประตูมตะแก่

ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด ดูกร พรหม เพราะเรามีความสำคัญในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่ว ประณิตในหมู่มนุษย์^๑

ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ อันเต็มไปด้วยความสงบ สุขและความอุดมแห่งปัญญา อันเป็นความเจริญสูงสุดของกุศลกรรมทั้งหลาย บรรตามนุษย์ทั้งหลายที่เกิดร่วมสมัย แม้จะมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบรรณะ การศึกษา ฐานะ ความเชื่อความคิดเห็น แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงสามารถสมานความแตกต่างเหล่านั้นได้ด้วยพระธรรมวินัย ซึ่งเปี่ยมไปด้วยพระกรุณา พระองค์ได้ส่งสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระองค์ทรงประทานโอวาทเป็นเป้าหมายเอาไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^๒

นับจากวันนั้น พระสาวกได้ออกจาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนา แผ่ขยายไปทั่วเขตชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการ เพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้น้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ปลายทางของคำสอนก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงมีจุดประสงค์อยู่ ๓ อย่าง คือ (๑) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ในชาตินี้ (๒) สัมปรายิกัตถประโยชน์ หรือประโยชน์ในชาติหน้า (๓) ปรมัตถประโยชน์ หรือประโยชน์อย่างยิ่ง กล่าวคือ พระนิพพาน วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง มีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นลีลาการสอน ซึ่งมี ๔ รูปแบบ คือ (๑) สันทิสสนา ชี้แจงให้เห็นชัด (๒) สมาทปนา ชวนให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ (๓) สมุตเตสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่น ร่าเริง (๔) สัมปหังสนา รั้งใจให้อาจหาญกล้า เหล่านี้ เป็นพุทธลีลาที่น่านักศึกษาอย่างยิ่ง

ยุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงประทานโอวาทเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางแก่หมู่สงฆ์ไว้ ในตอนหนึ่งว่า “สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพีสมัยนั้น ท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ จึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วจึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่

^๑ วิ.ม. (ไทย, มหจุฬา ฯ) ๔/๙/๑๔-๑๕., วิ.ม. (บาลี) ๔/๙/๑๑-๑๒.

^๒ ที.ม. (ไทย, สยามรัฐ) ๑๐/๕๒/๕๓., ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๒/๕๓-๕๕.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภัทฺฐเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภัทฺฐพึงตั้งใจว่า

- ๑) เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ
- ๒) เราจักแสดงอย่างเหตุผล
- ๓) เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู
- ๔) เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม
- ๕) เราจักไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น

ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภัทฺฐเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้ในภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น”^๓ การประกาศหลักการที่ชัดเจนของพระพุทธเจ้า จึงทำให้พุทธบริษัท ได้ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติกันสืบกันมาและได้แผ่ขยายหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาออกไปทั่วโลก จนอายุของพระพุทธศาสนาดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น พระองค์มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก จึงได้ทรงถวายความอุปถัมภ์ให้มีการจัดสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๓๐๓ ณ วัดอโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ ในปัจจุบัน คือ เมืองปัตนะ เมืองหลวงรัฐพิหาร ในทำสังคายนาครั้งนั้น พระองค์ได้อาราธนาพระโมคคัลลีบุตรเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พอทำสังคายนาเสร็จสิ้นลง จึงทรงส่งพระธรรมทูตไปในทิศต่าง ๆ ๘ สาย เพื่อไปประกาศพระพุทธศาสนา รวมถึงดินแดนที่เป็นประเทศไทยเราด้วย สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ปรกติของสรรพสิ่งของสังคมและวัฒนธรรมของไทย ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนในสังคมลดน้อยลงไป จึงมีผลในการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระภิกษุ สามเณรที่เป็นศาสนบุคคล หรือศาสนทายาท ที่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาท เพื่อให้สอดคล้อง เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันที่จะต้องไม่ขัดต่อหลักของพระธรรมวินัยด้วย

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ หรือตำราทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาบทบาทการเผยแผ่ของพระภิกษุผู้ที่เหมาะสมควรเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อนำมาเผยแผ่ให้ผู้ที่เคยพรัดธาเลื่อมใสและประชาชนทั่วไปได้ศึกษา เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธบริษัทรุ่นหลัง ๆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอนาคตนั้น พระภิกษุจะต้องทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก ต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จะต้องรักษาหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง ตามพุทธวจนะไว้ให้มั่นคง การรื้อฟื้นมิติทางโลกุตรธรรมและมิติทางสังคมให้คืนสู่พุทธศาสนา จึงไม่ใช่เพียงแค่การรักษา

^๓ อภ. ปญจก. (ไทย, มหาจุฬาฯ) ๒๒/๑๕๔/๒๖๓., อภ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๔/๒๐๕-๒๐๖.

พระพุทธศาสนามีให้ผิพเพี้ยนผันแปรไปท่ามกลางกระแสที่เชี่ยวกราดเท่านั้น เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำให้พุทธศาสนากลับมีบทบาทที่สำคัญในโลกอีกด้วย

การประกาศพระศาสนาพระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า “เธอทั้งหลาย จงไปประกาศพรหมจรรย์” (พรหมจรรย์ ปกาเสถ) แต่ในปัจจุบัน เราเรียกกันว่าประกาศพระศาสนา คำว่า “พรหม” แปลว่า ประเสริฐสุด พรหมจรรย์ คือ การประพฤติ หรือการกระทำในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา คำว่า พรหมจรรย์ คือ อริยมรรคมีองค์แปดและอริยมรรคมีองค์แปด คือ ไตรสิกขา ถือเป็นศาสนา หรือ พรหมจรรย์ เป็นสิ่งที่เราประกาศ สิ่งทีพูดได้นั้นไม่ใช่ตัวธรรมะ อย่างมากเป็นเพียงวิธีที่จำเอาไปคิดเอา ไปลอง จนกระทั่งธรรมะเกิดขึ้น ธรรมเป็นส่วนที่พูดไม่ได้ บรรยายไม่ได้ บรรยายได้แต่ส่วนที่พาให้ไป ทำอย่างไร ธรรมะ คำสั่งสอนพูดได้ด้วยปาก ธรรมแท้จริงพูดไม่ได้ด้วยปาก ธรรมะแท้คัดลอกไม่ได้ ถ่ายทอดด้วยปากไม่ได้ ส่วนธรรมะพูดได้ด้วยปาก ด้วยเสียงนั้น มีทางคัดลอกได้แล้วก็เลอะเทอะ ยิ่งพูดมากก็ยิ่งผิดมากและยิ่งเลอะเทอะมาก ไม่เหมือนกับธรรมะแท้ ซึ่งไม่มีทางจะพูดได้ หรือคัดลอกได้ มันก็ไม่เลอะเทอะ ไม่ต้องสังคายนา เพราะฉะนั้น ที่เราจะไปประกาศอะไร ประกาศศาสนา หรือ พรหมจรรย์ ขอได้สำนึกและตระหนักว่า ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ไม่ใช่เรื่องทำไปพลางหัวเราะไปพลาง สรวลเสเฮฮาไปพลาง ต้องเป็นเรื่องที่ทำด้วยความสุขุมลึกซึ้งคัมภีรภาพ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมจึงมีส่วนอย่างยิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ให้ดีขึ้นและทำให้สังคมเกิดความสงบสุขได้ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๓ องค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคมร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวทางในการเผยแผ่ธรรมะในแนวปฏิบัติจึงได้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นทั่วประเทศ ในปัจจุบันนี้จังหวัดเลยมีสำนักปฏิบัติธรรม ๑๕ แห่ง วัดศรีอุดมวงศ์บ้านน้อยนา ได้รับการประกาศแต่งตั้งให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเลยแห่งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ จากองค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคมได้ร่วมกับหน่วยงานราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดซึ่งวัดศรีอุดมวงศ์บ้านน้อยนามีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดตารางปฏิทินการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจนตลอดปี นอกจากตารางกิจกรรมที่ทางวัดได้จัดเป็นปกติอยู่แล้ว ยังมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถานศึกษาทุกระดับภายในจังหวัดและต่างจังหวัด ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมรับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องซึ่งส่งผลได้รับรางวัลเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างด้านการส่งเสริมสุขภาพดีเด่นระดับจังหวัดสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการชุมชนหลายรูปแบบ เช่น

โครงการปฏิบัติธรรมให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา นักเรียนนักศึกษา ชาวพุทธทั่วไป รวมถึงชาวต่างชาติ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้และบริการทางการศึกษา เช่น การจัดตั้งสถานีวิจัยพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแผ่ธรรม ในแนวปฏิบัติธรรม และส่งเสริมด้านการศึกษาวิชาการของ

พระพุทธศาสนาทางไกล เช่น ข่าวสารงานบริการ แผนกนันทกรรม-บาลี ธรรมศึกษา เป็นต้น บริบทในสถานที่วัดสะอาด ร่มรื่น เป็นที่พักผ่อน ตลอดทั้งการจัดกิจกรรมฝึกอบรมกัมมัฏฐานในวันสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันพ่อและวันแม่แห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ การจัดกิจกรรมฝึกอบรมมีทุกเดือนตลอดปี การจัดกิจกรรมฝึกอบรมธรรมให้เยาวชน เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร โครงการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน โครงการธรรมสัญจรของคณะสงฆ์ โครงการจุ่งลูกจุ่งหลานเข้าวัดทุกวันอาทิตย์ (ตลอดปี ตลอดชาติ) โครงการลานธรรมและลานวิถีไทย เป็นต้น

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะได้รู้พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล ได้รับทราบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ ซึ่งเป็นสำนักปฏิบัติที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งได้นำพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ที่จะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน จะได้ศึกษารูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสม ที่จะได้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อเป็นคู่มือสำหรับพุทธบริษัท โดยเฉพาะพระภิกษุที่จะได้นำผลจากงานวิจัยนี้เป็นแบบอย่าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป

๑.๒ วัดอุปประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาผลสำเร็จจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๑ วิจัยเอกสาร

ก. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๒) ศึกษาแนวทางการนำพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

ข. ขอบเขตด้านเอกสาร

- ๑) พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒) ศึกษาข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย ตำราเอกสารทางวิชาการด้านการจัดการและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๓) ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม

ค. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาครั้งนี้ จึงกำหนดศึกษาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย ในช่วงระยะเวลา ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมระยะเวลา ๑๐ เดือน

๑.๓.๒ การวิจัยภาคสนาม

ก. พื้นที่ศึกษาวิจัย

สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเลย วัดศรีอุดมวงศ์ บ้านน้อยนา ตำบลศรีสงคราม อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ข. กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือก โดยวิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

- ๑) พระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ๕ รูป มีดังนี้
 - ๑.๑) เจ้าคณะจังหวัดเลย ๑ รูป
 - ๑.๒) รองเจ้าคณะจังหวัดเลย ๒ รูป
 - ๑.๓) เจ้าคณะอำเภอวังสะพุง ๑ รูป
 - ๑.๔) เจ้าคณะตำบลศรีสงคราม ๑ รูป
- ๒) ผู้บริหาร หรือหัวหน้าหน่วยงานในเขตพื้นที่จังหวัดเลย ๕ คน
- ๓) ประชาชนทั่วไปที่เข้าปฏิบัติธรรม จำนวน ๕ คน

ค. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ๑) แบบสัมภาษณ์ (ดูภาคผนวก)
- ๒) การสัมภาษณ์

ง. การวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา
- ๒) วิเคราะห์ข้อมูลจากบทสัมภาษณ์
- ๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๔.๒ รูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๔.๓ การประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสื่อสารกับกระบวนการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรมวัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๕ เอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระพุทธโฆสเถระ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้อธิบายไว้ว่า กัมมัฏฐาน มี ๒ อย่าง คือ สัพพัตถก กัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานที่ปรารภเป็นเบื้องต้น ในการบำเพ็ญกัมมัฏฐานทั้งปวง ๑ ปาริหาริย กัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานจำเป็นต้องรักษาอยู่เป็นนิจ ๑ ใน ๒ อย่างนั้น ที่ชื่อว่าสัพพัตถก กัมมัฏฐาน ความมีเมตตาในหมู่ภิกษุ เป็นต้น ๑ กับมรณสติ คือ การระลึกถึงความตาย ๑ ฝ่าย เกจิอาจารย์พวกหนึ่งหมายเอาอสุภสัญญา คือ ความสำคัญเห็นในแง่ที่ไม่สวยไม่งาม

อธิบายว่า อันภิกษุผู้บำเพ็ญกัมมัฏฐานนั้น ขั้นตอนต้องกำหนดเสียก่อนแล้วจึงเจริญเมตตาไปในหมู่ภิกษุซึ่งอยู่ในเขตว่า ภิกษุที่อยู่ในวัดนี้ทั้งหมด จงมีความสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนกันเลยแต่นั้นพึงเจริญไปในเทวดาทั้งหลายที่อยู่ในเขต แต่นั้นพึงเจริญไปในชนผู้เป็นใหญ่ในโคจรคาม คือ หมู่บ้านที่ไปรับบิณฑบาต แต่นั้นก็พึงเจริญไปในสัตว์ทุกชนิด นับแต่มนุษย์ทั้งหลายซึ่งอยู่ในโคจรคามนั้น^๔

พระสิริมังคลาจารย์ กล่าวว่า ฎีกามัคคสังยุตว่า “การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ชื่อว่า กัมมัฏฐานาภินิเวส ผู้ศึกษาพึงทำการเชื่อมว่า เรียนสัจจะ ๒ ข้อมีในเบื้องต้น ดังนี้เถิด ด้วยคำว่า อิกฺขฺมฺหิ กนฺตฺมนนปฺ” พระอรรถกถาจารย์ แสดงความที่พระโยคาวจรน้อมไปในนิโรธและมรรค,หาแสดงความเป็นผู้ไม่น้อมไปไม่ ก็บัณฑิตพึงเห็นการกระทำกรรมในนิโรธสัจและมัคคสังนั้นว่า คือ ความที่พระโยคาวจรน้อมไปในนิโรธสัจและมัคคสังนั้นแล อีกนัยหนึ่ง ความที่พระโยคาวจรเป็นผู้น้อมไปในนิโรธสัจและมัคคสังนั้นนั่นเอง ชื่อว่าความตรัสรู้ด้วยญาณดวงเดียว เพราะเป็นเครื่องหมายแห่งความแทงตลอดสัจจะทั้งหลาย ด้วยญาณดวงเดียวเท่านั้น เพราะอรรถวิเคราะหว่า ความประชุม คือมาพร้อมกันด้วยสัจจะเหล่านั้น โดยความเป็นธรรมมีหน้าเผชิญกัน^๕

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) จากหนังสือเรื่อง “พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร” กล่าวว่า อาการสั่งสอน ๓ อย่างตามที่กล่าวเยิ่นเย้อออกมา

^๔ พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า๑๒๓๒.

^๕ พระสิริมังคลาจารย์, มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๘๑), หน้า๑๗๔.

นี้ เพื่อจะชี้ให้เห็นชัดในหลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมสั่งสอน ซึ่งสรุปลงอย่างย่อสำหรับเป็นข้อกำหนด ๓ ประการ

๑) ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

๒) ทรงสั่งสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นจริงได้

๓) ทรงสั่งสอนธรรมที่ปฏิบัติได้ผลสมจริง หรือเรียกว่า มีปาฏิหาริย์ คือ เป็นจริง ทั้งเหตุผลเป็นอัสครรย์ที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้ประโยชน์โดยสมควรแก่ความปฏิบัติจริง

ฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงสั่งสอนจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเสี้ยวหนึ่งแห่งความตรัสรู้ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้เช่นนั้น ดังที่พระอาจารย์เล่าไว้ว่า สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในป่าไม้สี่เสียด ใกล้กรุงโกสัมพี ได้ทรงกำไ้ปไม้สี่เสียดที่หล่นเรียรายอยู่เพียงเล็กน้อยด้วยพระหัตถ์ ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “ไ้ปไม้สี่เสียดที่ทรงกำไว้กับไ้ปไม้สี่เสียดทั้งหมด ส่วนไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ไ้ปไม้สี่เสียดในป่าสี่เสียดทั้งหมดมากกว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า สิ่งที่ทรงรู้อย่างแล้วมิได้บอกแสดงก็มากกว่า ฉะนั้น”^๖

พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ) กล่าวไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในทีฆนิกาย มหาสติปัฏฐานสูตร (ที. มหา. ๑๐/๓๗๒-๔๐๕-/๒๔๘-๒๖๙) ว่า

“เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานัง วิสุทฺธิยา โสกาปริเทวานัง สมตฺถิกมยา ทุกฺขโทมนสฺ-सानํ อตฺถกมยา ญายสฺส อธิคมยา นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยา, ยทิทํ จตฺตาริ สติปัฏฐานา.”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สติปัฏฐาน ๔ นี้ เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อระงับความเศร้าโศกและความคร่ำครวญ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอริยมรรค เพื่อรู้แจ้งพระนิพพาน

เหล่าสัตว์ได้สั่งสมอกุศลกรรม เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ พูดยั่ว เพราะยังมีกิเลสที่ทำให้จิตใจมัวหมอง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงได้รับทุกข์ในอบายภูมิ ๔ ตามผลของอกุศล แม้จะเกิดเป็นมนุษย์ ด้วยผลของกุศลที่เคยบำเพ็ญไว้ ก็ยังได้รับทุกข์อยู่ เช่น เสียชีวิตแต่เยาว์วัย เจ็บป่วยยากจน กิเลสเหล่านี้ เป็นเหตุให้เกิดแล้วเกิดอีก ได้รับทุกข์จากความแก่ ความเจ็บ ความตาย แต่ถ้ามองการจะพ้นจากทุกข์เหล่านี้ ต้องพยายามชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกิเลส มีเพียงทางสายเดียว คือ การเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเราจะต้องกำหนดรู้สภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นภายในร่างกายและจิตใจ ฉะนั้น นักปฏิบัติที่ต้องการกำจัดกิเลส พึงดำเนินตามทางสติปัฏฐาน

พระดำรัสว่า “เอกายโน” หมายถึง ทางเพียงสายเดียว คือ ไม่มีทางอื่น ถ้าท่านเดินตรงไป ตามทางสายนี้ จะไม่ไปผิดทาง เพราะไม่มีทางแยกอื่น ท่านจะบรรลุจุดหมายปลายทางอย่างแน่นอน

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **พระพุทธเจ้าตรัสรู้เรื่องอะไร**, หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : คิงออฟแอดเวอร์ไทซิงแอนด์กราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๓.

สติปัญญาก็เช่นเดียวกัน เป็นเพียงทางปฏิบัติสายเดียว เพื่อความพ้นทุกข์ ไม่มีทางสายอื่นจากนี้ ถ้าท่านพยายามอบรมตัวเองตามหลักสติปัญญา ในที่สุดก็จะบรรลุถึงอรหัตผลที่ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหมด พระพุทธองค์จึงตรัสสอนให้พวกเรา ดำเนินตามทางสายนี้ คือ สติปัญญา เพื่อกำจัดกิเลสเหล่านี้ให้หมดสิ้นไป^๗

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์” ในตอนหนึ่งว่า ครั้งแรกที่สุด อาตมาได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนา คือ วิชา หรือวิธีปฏิบัติให้รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร ถัดมาก็บอกให้รู้ว่า ที่ว่าอะไรเป็นอะไรนั้น คือ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อบอกให้รู้ว่าสัตว์หลงไปในสิ่งที่ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้ ก็เพราะอำนาจของอุปาทาน จึงได้ติดแน่นอยู่ในสิ่งเหล่านั้น แล้วบอกให้ทราบอีกต่อไปว่า ไตรสิกขาเป็นวิธีปฏิบัติสำหรับจะได้ตัดอุปาทานได้บอกให้ทราบในที่สุดว่า ชันธะห้า หรือส่วน ๕ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลกนี้เอง เป็นที่ตั้งที่เกาะของอุปาทาน ฉะนั้น เราจะต้องศึกษาให้รู้จักตัวชันธะห้า หรือโลกทั้งสิ้นนี้ให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง จึงจะเกิดความรู้แจ้งแทงตลอด ชนิดที่เป็นญาณทัสสนะ ทำการปล่อยวางหลุดพ้นได้ ด้วยหลักปฏิบัติทั่ว ๆ ไป เช่น เรื่องของศีล คือ ปรับปรุงในเรื่องกาย วาจาให้ดี แล้วก็ดำเนินสมาธิ คือ รวบรวมกำลังใจให้เป็นที่ปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะทำการงานทางจิต ต่อจากนั้นก็ดำเนินการพิจารณาที่เป็นตัวปัญญา^๘

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า สมณะ แปลง่าย ๆ ว่าความสงบ แต่ที่ใช้ทั่วไปหมายถึง วิธีทำใจให้สงบ ขยายความว่า ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ จนตั้งมั่นเป็นสมาธิ ถึงขั้นได้ฌานระดับต่าง ๆ จุดมุ่งของสมณะ คือ สมาธิขั้นสูงที่ทำให้เกิดฌาน หลักการของสมณะ คือ กำหนดใจไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรียกว่า อารมณ์ ให้แน่วแนวจิตตั้งอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งเดียว เรียกกันว่า จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง หรือจิตมีอารมณ์อันเดียว ความแน่วแน่ หรือตั้งมั่นของจิตนี้ เรียกว่า สมาธิ... ฯลฯ วิปัสสนา แปลง่าย ๆ ว่า การเห็นแจ้ง หรือวิธีทำให้เกิดการเห็นแจ้ง หมายความว่า ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้ง รู้ชัดสิ่งทั้งหลาย ตรงต่อสภาวะของมัน คือ ให้เข้าใจตามความเป็นจริง หรือตามที่สิ่งเหล่านั้นมันเป็นของมันเอง ไม่ใช่เห็นไปตามที่เราวาดภาพให้มันเป็น ด้วยความชอบความชัง ความอยากได้ หรือความขัดใจของเรา รู้แจ้งชัดเข้าใจจริง จนถอนความหลงผิด รู้ผิดและยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ ถึงขั้นเปลี่ยนท่าที่ต่อโลกและชีวิตใหม่ ทั้งท่าที่แห่งการมอง ทั้งการรับรู้ การวางจิตใจและความรู้สึกทั้งหลาย ความรู้ความเข้าใจถูกต้องที่เกิดเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในระหว่างปฏิบัตินั้น เรียกว่า ญาณ มีหลายระดับ ญาณสำคัญในขั้นสุดท้าย เรียกว่า วิชชา เป็นภาวะที่สุข สงบผ่องใสและเป็นอิสระ เพราะลอยตัวพ้นอำนาจครอบงำของกิเลส เช่น ความชอบความ

^๗ พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), สติปัญญาทางสายเดียว, พระคันธสาราภังค์ เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หอรัตนชัย การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

^๘ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๗.

ซึ่ง ความตั้งใจและความซัดใจ เป็นต้น ไม่ถูกบังคับ หรือชักจูงโดยกิเลสเหล่านั้น ญาณและวิชา จึงเป็นจุดมุ่งของวิปัสสนา เพราะนำไปสู่วิมุตติ กล่าวคือ ความหลุดพ้น เป็นอิสระที่แท้จริง ซึ่งยั่งยืนถาวร ท่านเรียกว่า สมุจเฉตนิโรธ หรือสมุจเฉตวิมุตติ แปลว่า ดับกิเลส หรือหลุดพ้นโดยเด็ดขาด^๙

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) จากหนังสือเรื่อง “แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา” ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เราได้ประโยชน์จากกฎธรรมชาติโดยสะดวก จึงนำมาจัดรูป ตั้งแบบ วางระบบไว้ให้ เรียกว่า “อริยสัจ ๔” โดยการลำดับให้ชัดเจน เป็นทั้งวิธีสอน ทั้งวิธีแก้ปัญหาและวิธีที่จะลงมือทำการต่าง ๆ เมื่อทำตามหลักอริยสัจ ๔ ความจริงของธรรมดาที่ยาก ก็เล่าย่างไปหมด

ความจริงมีอยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าทรงมีปัญญา ก็มาค้นพบและเปิดเผย เริ่มด้วยข้อแรก ต้องมองว่า พระพุทธศาสนามีท่าที หรือทัศนคติต่อความเจริญอย่างไร คือ มองดูโลก มองดูธรรมชาติ และชีวิตอย่างไร พระพุทธศาสนา มองความจริงของสิ่งทั้งหลายอย่างไร จุดเริ่มต้นนี้ชัดอยู่แล้วในพุทธพจน์ที่พระสวดอยู่เสมอในงานอุทิศกุศลว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ อนุปาทา วา ตถาคตานิ จิตฺตา ว สา ธาตุ...” มีเนื้อความว่า ตถาคต คือ พระพุทธเจ้า จะเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม ความจริงก็คงอยู่เป็นกฎธรรมดา เป็นความแน่นอนของธรรมชาติ ” นี่คือการมองความจริงตามแบบของพระพุทธศาสนา พุทธพจน์นี้เป็นหลักฐาน เราควรจะเริ่มต้นด้วยหลักนี้ นั่นก็คือพระพุทธศาสนา มองสิ่งทั้งหลายเป็นเรื่องธรรมชาติและกฎธรรมชาติ เป็นความจริงที่เป็นอยู่อย่างนั้นตามธรรมดาของมัน ไม่เกี่ยวกับการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า ในพระพุทธพจน์นี้ พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า “ตถาคตมารู้ความจริง ค้นพบความจริงนี้แล้ว จึงบอกกล่าว เปิดเผย แสดง ชี้แจง ทำให้เข้าใจง่าย”^{๑๐}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรมโดยยกกรณีศึกษาไว้ว่า ที่ประเทศญี่ปุ่น มีอุโมงค์รอดภูเขาแห่งหนึ่ง ยาวประมาณ ๑ กิโลเมตร กว้าง ๓๐ ฟุต สูง ๒๐ ฟุต อยู่ที่เมืองบูเซ็น อุโมงค์สร้างขึ้นโดยพระรูปหนึ่งชื่อ ซินก่าย ท่านใช้เวลา ๓๐ กว่าปี สร้างอุโมงค์คนเดียว ชีวิตวัยหนุ่มของท่าน มีปัญหา ท่านเป็นหนุ่มบ้านนอก มาหางานทำในเมือง จนได้เป็นคนรับใช้นายทหาร อยู่ไปอยู่มาเป็นทีโปรดปรานของคนนาย แล้วเกิดขัดแย้งกับเจ้านายทหาร มีปากเสียงกัน ซินก่ายโดนทำร้ายแต่เขาป้องกันตัว เลยต่อสู้กันไปมา แต่ปรากฏว่า ซินก่าย เอาผิดดาบแทงนายทหารคนนั้นตาย แกก็เลยหนีไปอยู่ในวัดชนบท เมื่อบวชแล้วเกิดสำนึกผิด ท่านจะอย่างไรดี เพื่อเป็นการไถ่บาป วัดท่านอยู่ในหุบเขามีหมู่บ้านไม่กี่หลังคา ถ้าชาวบ้านจะไปในเมือง ต้องเดินเรียงเดี่ยวอ้อมเขาเขาไป พระซินก่ายคิดว่า ถ้ามีอุโมงค์รอดภูเขาได้ หมู่บ้านนี้จะเจริญขนาดไหน เราควรจะสกัดอุโมงค์ แต่ถ้าเราไปบอกใคร เขาก็จะหาว่าโง่เง่า จึงคิดว่าเราจะทำเอง ท่านตั้งจิตอธิษฐานว่า

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑,๓๖๐.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

จะสกัดอุโมงค์ให้สำเร็จ แต่ละวันท่านก็ขึ้นไปตรงนั้น สกัดหินที่ละแผ่นทำไปเรื่อย ๆ เป็นเวลา ๓๐ ปี ลองพิจารณาดูว่า ท่านทำได้อย่างไร ถ้าไม่มีความสุขกับการทำงาน ท่านสกัดหินเกือบจะเสร็จแล้ว มีหนุ่มชาмуไรคนหนึ่งมาตามท่าน แล้วบอกกับท่านว่า

“ท่านชินก่าย ท่านคือคนที่ฆ่าพ่อของผม ผมจะเอาชีวิตของท่าน ผมตามล่าท่านมานานแล้ว ผมเป็นลูกนายทหารคนนั้น ไปฝึกชาмуไรมา เพื่อต้องการจะล้างแค้น ผมจะฆ่าท่านเพื่อชดใช้ความผิดที่ฆ่าพ่อของผม” ท่านชินก่ายจึงบอกว่า “ฆ่าอาตมาก็ได้ แต่รอให้อาตมาสกัดอุโมงค์ทะลุเสียก่อน เพราะตอนนี้ จวนจะเสร็จแล้ว รอหน่อยได้ไหม”

ชาмуไร ลูกชายของนายทหารคนนั้นเห็นว่า อุโมงค์จวนจะทะลุแล้วจริง จึงพูดขึ้นว่า ก็ได้ผมจะรอท่าน ให้ท่านสกัดหินให้เสร็จเสียก่อน แล้วค่อยสังหารท่าน ท่านชินก่ายก็สกัดอุโมงค์ไปโดยไม่รีบร้อน ชาмуไรก็เฝ้าดูว่า ท่านถ่วงเวลาหรือเปล่า ก็เห็นว่าท่านก็สกัดหินไปเรื่อย ๆ ไม่บอกอาการเลยว่า ท่านจะหนีไปไหน ชาмуไรคนนั้นก็ไปยืนเฝ้าดูทุกวัน พอเฝ้าดูไปนาน ๆ ก็เห็นว่า ท่านทำงานอย่างทุ่มเท จิตใจ มีสมาธิ ในมือของท่านที่ตอกหินในแต่ละครั้ง ปฏิภาณของท่านนั้นเยือกเย็น สุขุม เด็ดเดี่ยว ตั้งมั่น แล้วประโยชน์ที่จะเกิดจากการขุดอุโมงค์นี้มากมายนัก ชาмуไรเกิดแข็งขึ้นมาก็เลยชวนท่านคุย คุยกันไปมาจึงเห็นว่า คำพูดของท่านเข้าท่าดี คุยอย่างเดียวเขาก็ยังแข็งอีก เลยช่วยท่านสกัดหินไปด้วย ชาмуไรเลยวางดาบ ช่วยสกัดหินให้เสร็จขึ้นไปอีกเท่าหนึ่ง ท่านขยันโดยไม่รู้ตัว พอสกัดอุโมงค์เสร็จ ท่านชินก่ายจึงคุกเข่า ก้มหัวลงแล้วบอกว่า

“พ่อหนุ่ม เราได้ตัดญาติเขาสแล้ว บัดนี้ ถึงเวลาที่ท่านจะฆ่าเราได้แล้ว” ชาмуไรคนนั้นถึงกับน้ำตาซึม รีบคุกเข่าลงแล้วจึงบอกว่า

“ท่านอาจารย์ ผมไม่สามารถจะฆ่าท่านที่เป็นอาจารย์ของตัวเองได้ ซาบซึ่งในความเด็ดเดี่ยวของท่าน ในปฏิภาณของท่านและในความสุขของท่านที่เกิดจากการสกัดแผ่นหินแต่ละแผ่นด้วยสมาธิจิตของท่านคิดมุ่งหวังเพื่อประโยชน์ของคนทั่วไป”

จากการยกกรณีศึกษาดังกล่าว เราสามารถสร้างความสุขจากการทำงานที่ตั้งใจ มีประโยชน์ แม้จะเหนื่อยยากบ้าง เราก็มีความสุข ดังนั้น ความสุขอยู่ที่เราเป็นผู้สร้างและควบคุม^{๑๑}

พระคันธสาราภิงส์ กล่าวไว้ในหนังสือ พระสูตรตันตปิฎกแปล เล่ม ๑ ไว้ว่า สมัยหนึ่งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้นิคมของชาวกรู ชื่อ กัมมาสธัมมะ ในแคว้นกรู ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาค รับสั่งเรียกภิกษุว่า ภิกษุทั้งหลาย ครั้นภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว จึงตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นทางสายเดียวที่ทำให้เหล่าสัตว์บริสุทธิ ล่วงพ้นความโศกและความคร่ำครวญได้ ดับความทุกข์และโทมนัสได้ บรรลุอุปริยมรรคและเห็นแจ้งพระนิพพานได้ หนทางนี้คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ คำว่า “เอกายน” มีความหมาย ๕ ประการ คือ

^{๑๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), *ไตรลักษณ์ในชีวิตประจำวัน*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๘๑.

- ๑) ทางสายเดียว = เอโก อโยโน เอกายโน
- ๒) ทางที่บุคคลผู้เดียวพึงดำเนินไป = เอเกน อยิตพโพติ เอกายโน
- ๓) ทางของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ = เอกัสส อโยโน เอกายโน
- ๔) ทางดำเนินไปในศาสนาเดียว = เอกสมิ อโยโน เอกายโน
- ๕) ทางดำเนินไปสู่พระนิพพานอย่าง = เอกัง อยิตติ เอกายโน

แม้ในพระไตรปิฎกจะมีเรื่องกล่าวถึงผู้ฟังธรรมแล้ว บรรลุธรรมเมื่อฟังจบ แต่ความจริงแล้วไม่มีใครบรรลุโดยมิได้เจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง ทุกคนต้องบรรลุธรรมด้วยการเจริญสติปัฏฐานอันเป็นทางสายเดียวนี้ เพราะวิปัสสนาญาณและมรรคญาณ เป็นปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต เมื่อจิตระลึกรู้สภาวะธรรมล้วน ๆ และมีสมาธิตั้งมั่นอยู่ในสภาวะธรรม ปัญญาที่เกิดขึ้นกับสติและสมาธิย่อมจะพัฒนาแก่กล้าขึ้นตามลำดับ ปัญญาดังกล่าว เรียกว่า “ภาวนามยปัญญา” คือปัญญาที่เกิดจากการอบรมจิต^{๑๒}

แสง อุดมศรี จากหนังสือเรื่อง “พระวินยปิฎก ๒” ได้กล่าวไว้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ได้ประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ บริเวณต้นราชายตนะ (ต้นเกด) ครบ ๗ วัน และถือว่าสิ้นสุดการประทับเสวยวิมุตติสุขครบ ๗ สัปดาห์ หรือ ๔๙ วันแล้ว พระองค์ได้เสด็จกลับไปประทับอยู่ ณ ต้นอชปาลนิโครธอีกครั้งหนึ่ง ณ ที่นี้พระองค์ทรงเกิดความดำริขึ้นในพระทัยว่า ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียด บัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาชนผู้ร้นรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา วิจารณ์ โสภณ นิพพาน ถ้าเราจะพึงแสดงและผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อเรา ชื่อนั้นก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงความลำบากเปล่าแก่เรา” เมื่อพระองค์ทรงเกิดความดำริขึ้นในพระทัยเช่นนี้ จึงทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวนน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อแสดงธรรมแต่อย่างใด ในขณะที่นั้น ท้าวสหสบดีพรหม ทราบความดำริในพระทัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงมีความดำริว่า “ท่านผู้เจริญ เอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะตถาคตอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงน้อมพระทัยไปเพื่อการชวนชวนน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม” จากนั้นจึงหายตัวจากพรหมโลกไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พลังทูลว่า “พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ สัตว์เหล่านั้น ย่อมเสื่อม เพราะไม่ได้

^{๑๒} พระคันธสาราภิวงศ์, พระสูตรตันตปิฎกแปล - อธิบาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด ประยูรสาสน์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๐๕.

สดับธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม”ได้ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าอยู่เช่นนั้นถึง ๓ ครั้ง พระพุทธเจ้าจึงทรงรับคำทูลอาราธนา^{๑๓}

วคิน อินทสระ กล่าวไว้ว่า ในมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้น มีหลักสูตรทันสมัย การเรียนการสอนดีพอสมควร (มิได้หมายความว่าเราพอใจในคุณภาพของนักศึกษาแล้ว ยังต้องปรับปรุงอีกมาก) แต่ยังขาดโครงการสำคัญอันหนึ่ง คือ การฝึกอบรมพระภิกษุนักศึกษา ผู้มีศักยภาพที่จะเป็นนักเผยแผ่ที่ดีได้ ต้องให้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมในการเป็นนักเผยแผ่ ถ้ามีโครงการนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นล่ำเป็นสัน มหาวิทยาลัยจะต้องสอดส่องพระภิกษุและสามเณรผู้มีความสามารถเช่นนั้น เพื่อนำเข้าสู่โครงการ เพื่อให้เป็นศาสนทายาทด้านเผยแผ่ต่อไป แปลว่า กำหนดหมายเอาไว้ว่า จะให้ใครทำอะไรต่อไป พร้อมกับมีกองทุนอุดหนุน มีปัจจัยแวดล้อม เพื่อให้ท่านเป็นอย่างนั้นจริง ๆ โดยที่นักศึกษาเองก็สมัครใจด้วย เพศบรรพชิต สึกไป ถ้ายังมีคุณสมบัติเช่นนั้นอยู่ ก็ยังทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ ในเพศฆราวาส การเผยแผ่ทำได้ ๓ วิธี คือ (๑) การพูด, (๒) การเขียน, (๓) การทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น^{๑๔}

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา), ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที” ผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้า หรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่อง ถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใด ก็ตาม หากขาดอุปการะสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาปัจจุบันเรียกว่าขาดเทคนิคในการสอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในพุทธวิธีการสื่อสาร (การสอน) เป็นอย่างยิ่ง ประกอบด้วย ๑๐ วิธี คือ

๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน

๒) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น

๓) การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้ เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์บ้าง คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ เช่น ครั้งที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่สรีปาวนใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลาย โดยใช้ใบประดู่เป็นอุปกรณ์

๔) การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ ทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ

^{๑๓} แสวง อุดมศรี, **พระวินัยปิฎก ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕๙.

^{๑๔} วคิน อินทสระ, **เทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : Canna graphic , ๒๕๕๘), หน้า ๗๔.

นั้น เป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี เช่น กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและคูของตนเอง ไม่มีภิกษุรูปใดมีความปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสนั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง

๕) การเล่นเกม เล่นคำ โดยใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นเกมและเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปัญญา ข้อนี้เป็นอัจฉริยภาพ ซึ่งแสดงถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีรอบด้าน

๖) อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพุทโธบายอย่างที่ว่า การวางแผนที่ได้ผลจริง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เช่น กรณีของการบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อ พระองค์ก็จะต้องมีมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นเสียก่อน แล้วจึงสอนโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิด หลังจากนั้นก็จะบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่อึดคตา ตัดต้นหา มานะ ทิฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดท้ายจะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกรู้สีกว่าแพ้ เช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรงทั้งวิธีแบบสุภาพและรุนแรง

๙) การลงโทษและการให้รางวัล การลงโทษในที่นี้คือ การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัลคือการแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่งไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ในเรื่องของการลงโทษ เช่น การลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉนชนะ

๑๐) การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างวาระกัน ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ย่อมอาศัยปัญญา คือ ความสามารถในการประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสม^{๑๕}

พระมหาจุฬารัตน ขวณปณฺโณ (พัตทาบ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)” กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติมาช้านาน อาจกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติและเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทยทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม การที่

^{๑๕} พระมหานรณรงค์ศักดิ์ โสภณสุทธิ, (โสภณ), “ศึกษายาทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสุธมโม)”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

พระพุทธศาสนา ดำรงเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยมาแต่อดีต จวบจนปัจจุบันนี้ เพราะพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา ช่วยกันทำนุบำรุงและประกาศหลัก คำสอน คือ ธรรมวินัย อันเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงฝากไว้ เมื่อคราวปรินิพพาน โดยเฉพาะพระสงฆ์ ซึ่งเป็นบริษัทหนึ่ง มีหน้าที่โดยตรงในการเผยแผ่หลักคำสอน โดยประยุกต์และปรับเปลี่ยนรูปแบบ การสื่อสาร ทั้งที่เป็นสื่อภายในและสื่อภายนอกต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว^{๑๖}

พระมหาจุรัญ ญาณจารี (จอกสมุท) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระ ธรรมทัศนารถ (ทองสุก สุธาสโส)” กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา หลังจากที่ตรัสรู้แล้วพระองค์ได้เสด็จไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงพระปฐมเทศนา ชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โปรดพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จนท่านอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุเป็น โสดาบัน ต่อมาพระภิกษุปัญจวัคคีย์ได้บรรลุพระอรหัตตผล ระหว่างที่จำพรรษาแรกได้ทรงโปรดพระย สะ บิดา มารดา ภรรยาเก่า สหายของ พระยสะชาวเมืองพาราณสี ๔ คน และสหายนอกเมืองพาราณ สีอีก จนมีพระสาวกรวม ๖๐ รูปที่ทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เอง จนได้บรรลุเป็นพระอรหัตตผล ตรัส อบรมสั่งสอนวิธีการอื่น ๆ อีก เพื่อให้พระสาวกเหล่านั้นสามารถอบรมสั่งสอนประชาชนต่อไปได้ จากนั้นทรงส่งพระสาวกทั้ง ๖๐ รูปเหล่านั้น ออกไปประกาศพระศาสนา ส่วนพระองค์เองได้เสด็จไป ยังอุรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางได้โปรดกลุ่มภิกษุวัคคีย์ ๓๐ คนโปรดขุณฺโณ ๓ พี่น้อง พร้อมด้วย บริวาร แล้วเสด็จไปกรุงราชคฤห์โปรดพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมด้วยชาวมคธ ๑๑๐,๐๐๐ คน จนเกิด ดวงตาเห็นธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่โดยพระองค์ทรง แสดงเองและส่งพระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกสารทิศ โดยที่พระพุทธองค์ทรงถือว่า การประกาศ พระพุทธศาสนาเป็นงานหลัก เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่ พระพุทธองค์ทรงดำริและทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย^{๑๗}

พระมหารุ่งเรือง รกขิตธมโม (ปะมะชะ) กล่าวไว้ว่า กรรณฐาน คือ ที่ตั้งแห่งการงาน อารมณ์ เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ อุบายทางใจ วิธีฝึกอบรมจิต กรรณฐานเป็นที่ยึดแห่งการงาน ทางใจ ซึ่ง หมายถึง การมีสติกำหนดรู้เท่าทันทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้น ยังจิตของผู้ปฏิบัติให้ตื่นอยู่ คือ มีการตื่นตัว รู้สึกตัวอยู่เสมอ ภิกษุควรเป็นผู้ตื่นอยู่อย่างมีสติ สัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น เบิกบาน ผ่องใส และควรเป็น

^{๑๖} พระมหารุ่งเพชร ขวนปญโญ (พัตทาป), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติ วงศ์ (ทองดี สุรเตโช)”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๗} พระมหาจุรัญ ญาณจารี (จอกสมุท), “บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนารถ (ทองสุก สุธาสโส)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ผู้เห็นแจ้งแก่กาลในกุศลกรรมทั้งหลายในการประกอบเนื่อง ๆ เมื่อภิกษุเป็นผู้ตื่นอยู่อย่างมีสติ มีสัมปชัญญะ มีจิตตั้งมั่น เบิกบาน ผ่องใสและเป็นผู้เห็นแจ้งแก่กาลในกุศลกรรมทั้งหลาย ในการประกอบกรรมฐานอยู่ พึงหวังผลได้ ๒ อย่าง คือ อรหันตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ ก็จะเป็นพระอนาคามี^{๑๘}

พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” กล่าวไว้ว่า การเผยแผ่ อาจมีรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เป็นต้นว่า การทำตัวอย่างที่ดีให้เห็น ก็เป็นการเผยแผ่ การเดินที่สงบเสียงเบาเรียบร้อย การนุ่งห่ม คลุมจีวร ให้เป็นปริณทลเรียบร้อย การแสดงความเคารพคารวะต่อผู้อาวุโสให้ประชาชน เยวชนได้เห็น การทำกิจวัตรทุกอย่างของพระสงฆ์ เช่น ทำวัตรสวดมนต์ บำเพ็ญภาวนาเจริญกรรมฐาน ไม่ว่าจะเป็นสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน ก็ล้วนเป็นไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอน การเผยแผ่ทำได้ทั้งการกระทำตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและนำหลักคำสอนมาเผยแผ่ คำที่พูดก็พูดตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พฤติกรรมการกระทำทุกอย่าง ล้วนเป็นการเผยแผ่ได้ทั้งสิ้น^{๑๙}

พระมหาประวิน ปวโร (ศรีโย) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอุรุเวลกัสสปะ” กล่าวไว้ว่า ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล พระองค์ทรงมีพระสงฆ์สาวก เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภายหลังจากที่ทรงบรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้แสดงธรรมจนมีสาวกเพิ่มขึ้น ทรงได้ส่งไปประกาศศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ โดยพระองค์ทรงตั้งเป้าหมายที่อุรุเวลาเสนานิคม ในแคว้นมคธซึ่งเป็นของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญของชมพูทวีปและเป็นดินแดนที่เต็มไปด้วย เจ้าลัทธิต่าง ๆ มากมายในสมัยนั้น ดังนั้น ภายหลังตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงเลือกอาณาจักรนี้เป็นที่เผยแผ่พุทธธรรมเป็นอาณาจักรแรก โดยทรงตั้งเป้าหมายไปที่ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางเศรษฐกิจและบุคคลและผู้นำศาสนาในแคว้นมคธ ที่พระพุทธองค์ได้เลือกเข้าไปหาเป็นคนแรก หลังจากแสดงปฐมเทศนาโปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ พระอุรุเวลกัสสปะ เพราะเนื่องจากในขณะนั้น ท่านอุรุเวลกัสสปะเป็นคณาจารย์ใหญ่ มีน้องชายอีก ๒ คน รวมทั้งยังมีสาวกซึ่งเป็นนักบวชชฎิล เป็นบริวารถึง ๑,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นที่นับถือของพระเจ้าพิมพิสารและชาวมคธโดยทั่วไป โดยทรง

^{๑๘} พระมหารุ่งเรือง รุกขิตธมโม (ปะมะชะ), “ผลการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน : ศึกษากรณีเยวชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๙} พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์), “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

เล็งเห็นว่า หากสามารถทำให้พระอรุณเวลกัสสปะเสื่อมใสและศรัทธา จนยอมรับในคำสอนของพระพุทธองค์ได้ จะส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมของชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็วและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น^{๒๐}

พระครูศรีสุตากร (อภิชาติ อภิญาโณ) กล่าวว่า วิปัสสนา คือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัดความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือน แผ่นดิน ปัญญาเครื่อง ฯลฯ วิปัสสนากัมมัฏฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งการงานทางใจที่จะให้เห็นแจ้ง วิปัสสนา มี ๓ ประการ คือ

- ๑) สังขารปริกคัณห์ คือ วิปัสสนาญาณที่มีการกำหนดรู้ในรูปและ นาม
- ๒) ผลสมาปัตติวิปัสสนา คือ วิปัสสนาญาณที่เป็นเหตุให้เข้าผลสมาบัติได้
- ๓) นิโรธสมาปัตติวิปัสสนา คือ วิปัสสนาญาณที่เป็นเหตุให้เข้านิโรธสมาบัติได้ วิปัสสนา ยังมี อีก ๓ แบบ คือ

(๑) จุฬวิปัสสนา แปลว่า วิปัสสนาน้อย ๆ ได้แก่ ผู้ลงมือปฏิบัติโดยกำหนดรูปนามภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ เป็นต้น จนเห็นรูปนาม เห็นเหตุปัจจัยของรูปนาม เห็นรูปนามเป็นของไม่เที่ยง มีแต่สิ้นไปหมดไปฝ่ายเดียว เป็นทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้ เป็นของน่ากลัว เป็นอนัตตา คือ บังคับบัญชาไม่ได้ และไม่มีสาระแก่นสารอะไรเลย

(๒) มัชฌิมวิปัสสนา แปลว่า วิปัสสนาอย่างกลาง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติตั้งใจอย่างจริงจัง โดยเดินจงกรมบ้าง นั่งกำหนดบ้าง กำหนดเวทนาบ้าง กำหนดจิตบ้าง กำหนดธรรมบ้างตามนัยแห่งพระไตรปิฎก อันมีปรากฏอยู่ใน มหาสติปัฏฐานสูตร และเห็นความเกิดดับของรูปนาม คือ ญาณ ที่ ๔ เป็นต้นไป จนกระทั่งถึงสังขารุเพกขาญาณ คือ ญาณที่ ๑๑

(๓) มหาวิปัสสนา แปลว่า วิปัสสนาใหญ่ คือ วิปัสสนาที่มีกำลังแก่กล้า สามารถเห็นอริยสัจ ๔ ซึ่งเรียกว่า สัจจานุโลมิกญาณ และสามารถทำลายปฏิกุศล คือ โคตรของปฏิกุศลอันหนาแน่นไปด้วยกิเลสตัณหาให้เบาบางลงไป รูปนามดับหมด ซึ่งเรียกว่า โคตรภูญาณ ต่อจากนั้นมรรคญาณก็เกิดขึ้น ประทานกิเลส คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสให้เด็ดขาดออกไปแล้ว ปัจจเวกขณญาณก็เกิดขึ้นมาพิจารณากิเลสที่ละ ทีละน้อย มรรค ผล นิพพาน^{๒๑}

^{๒๐} พระมหาประวิน ปวโร (ศรีโย), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระอรุณเวลกัสสปะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๑} พระครูศรีสุตากร (อภิชาติ อภิญาโณ), “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรมในวันเสาร์ - อาทิตย์ : กรณีศึกษาวัดกลางบางพระ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๑.๖ นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกหัดกายและใจให้เจริญด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

สมถกัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกทำจิตให้สงบ ตั้งมั่นในอารมณ์เดียว

วิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกหัดจิตให้เรื่องปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่ศึกษาเล่าเรียนฝึกหัดปฏิบัติตน และสอนผู้อื่น

แนวทาง หมายถึง หลักในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น การเผยแผ่พระศาสนา การทำให้เป็นที่แพร่หลาย หรือให้แผ่ออกไป กว้างออกไป อันเป็นที่แพร่หลาย เป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน

วิปัสสนา หมายถึง การรู้แจ้งในรูปนาม ชั้น ๕ ตามกฎพระไตรลักษณ์

ภาวนา หมายถึง หลักการฝึกจิต หรือที่ตั้งการทำงานของทางจิต

การสอบอารมณ์ หมายถึง การตรวจสอบจิตของผู้ที่มาปฏิบัติว่าทำถูกต้องตามกำหนดหรือไม่ เพื่อนำเสนอวิธีปฏิบัติถูกต้องและเหมาะสมตามจริตของแต่ละบุคคล

วิปัสสนาจารย์ หมายถึง อาจารย์ที่คอยตรวจสอบอารมณ์และช่วยแนะนำในการปฏิบัติ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

๑.๗.๓ ทำให้ทราบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลสำเร็จจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม วัดศรีอุดมวงศ์ จังหวัดเลย